

Under Marchen

Christen Sørensens dagbog fra Napoleonskrigene 1810 – 1814

Tiden er begyndelsen af 1800-tallet, hvor Danmark efter slaget på Københavns Red 1801, englændernes bombardement af København 1808 og efterfølgende beslaglæggelse af den danske orlogsflåde, var blevet allieret med Napoleons Frankrig. En alliance, der til slut kostede tabet af tvillinglandet Norge og reducerede Danmark til status af småstat.

Inger Jensdatter og Christen Sørensen fotografere hos Tönnies i Aalborg ca. 1865

Christen Sørensen blev den 17. januar 1789 døbt i Østes Hornum kirke. Han var søn af fæstegårdmand Søren Hansen (født 1739, død 1796) og hustru Maren Andersdatter (født 1747, død 1826). Hans moder havde været gift tre gange. Hun blev den 19. april 1776 første gang viet til Christen Jensen. De var begge fra Mastrup i Buderup sogn. Efter vielsen overtog de fæstet af Krogården¹ i Øster Hornum.

Christen Sørensen havde kun gået i Øster Hornum skole. Hans lærer var Jens Nielsen, der af Raben Levetzau til St. Restrup blev kaldet til Øster Hornum skole i 1794. Han var lærer til 1833, da sønnen Jens Jensen overtog embedet.

Det var på det tidspunkt meget ualmindeligt, at man tog en bondekarl som skriver hos regimentskriveren (se hans dagbog). Mange bønder kunne dengang hverken læse eller skrive. Danmarks første skolelov kom det år, Christen Sørensen blev hjemsendt fra militæret. Han var i nogle år karl hos stedfaderen Mads Laursen, hans moders tredje mand, indtil han den 14. januar 1827 blev viet til lærer Jens Nielsens datter Inger Jensdatter (født 1796).

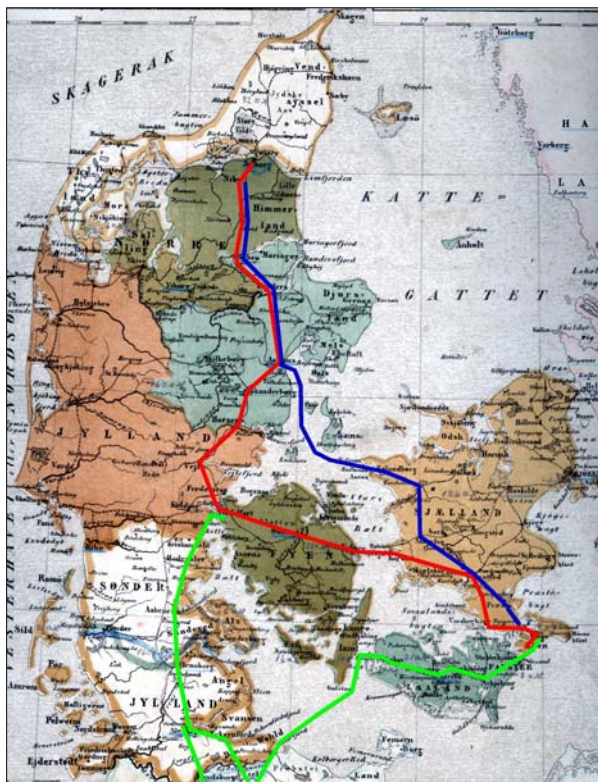
De overtog fæstet af Krogården den 29. oktober 1827. Nogen gavn af at have været skriver fik han dog, selv om det ikke var meget. Han blev fritaget for den årlige afgift på 10 rigsdaler og 2 rejser til de nærmeste byer mod, at han blev ladefoged for de gårde i Øster Hornum sogn, der hørte under Albæk hovedgård. I hele Christen Sørensens tid var Krogården under Albæk. Det var først sønnen Søren Christensen, der købte gården til selveje.

Christen Sørensen døde den 18. februar 1867 og hustruen Inger Jensdatter den 1. april 1876. Christen Sørensen efterlod sig en bogsamling, der for en fæstebonde var ret imponerende. Bogsamlingen kan ses på Lokalhistorisk Arkiv i Øster Hornum.

Christen Sørensens beretning er omkring 1980 renskrevet af hans oldebarn Carl L. Qvist, som også har skrevet ovenstående forord. Beretningen er i denne udgave let beskåret, idet en del navnestof er udeladt. Bynavne er så vidt muligt skrevet om til moderne stavemåde. Dog er det ikke muligt at identificere alle de nordtyske småbyer, Christen Sørensen nævner. Nu lader vi ham selv få ordet!

¹ Nu ”Gården”, Nibevej 164

År 1810

Rød markering = Rejsen til Stege
Blå markering = Rejsen hjem på orlov
Grøn markering = Marchen i Tyskland
Gul markering = Regimentets march mens Chr. Sørensen lå syg i Bremen

Kortene er fra 1876

på efter en times ophold ad vejen til Næstved. På ruten did hen nåede mig nogle bønder med hvem jeg kom til at køre til en landsby, hvis navn jeg ikke erindrer.

Den 24. april modtog jeg, Christen Sørensen, ordre fra generalkrigskommissær von Schaumburg gennem stiftamtmanden Pentz at begive mig til det tredje jyske infanteriregiments stab, kantonementskvarter Stege på Møn for, i den der oprettede eksercerskole, få uddannelse ved de øvrige ved sessionen, som var i 1810, udskrevne rekrutter til duelig krigsmand og værn om fædrelandet.

Denne bestemmelse tiltrådte jeg den næst påfølgende 25. april, efter at jeg den 24. førhen var gået til Aalborg for at hæve de mig allernådigst tilståede marchpenge, som mig af amtstuen udbetaltes med 5 rigsdaler mønt.

Turen til Møn faldt i følgende orden. Den ovenmeldte 25. april fra min fødeby Øster Hornum (i hvilken jeg ved række af 21 år uafbrudt have været ved mine forældre) til staden Randers, hvor jeg på anmodning fik nattekvarter.

Anden dagen den 26. april gik jeg derfra til staden Århus. Jeg meldte mig da som sagt for vedkommende om at oversættes til Kalundborg i Sjælland, men da fandt lige skibets krydsning og ugunstig vind for tiden hindrede ønsket, resolverede jeg til lands at fortsætte rejsen, hvorpå jeg anden dagen den 27. april begav mig på vejen ad Horsens, som jeg på en mil nær indhentede overnattede i landsbyen Serritslev.

Næste morgen den 28. april passerede jeg den skønne stad Horsens, hvor jeg på den anden side blev nået af nogle til det fynske infanteri regiment henhørende rekrutter, som i Vejle havde taget vognmandsbefordring. Disse anmodede mig om at køre med til Snoghøj, hvilket jeg og gjorde og derfor fornøjede vognmandskarlen.

Det sidste sted nåedes ved solens nedgang og kom så da over Lillebælt samme aften til Middelfart i Fyn. Her fik jeg nattekvarter på et værtshus (i hvilket samme nat var et dygtigt slagsmål), og om morgenen derpå, den 29. april fortsatte marchen til en bondegård og en lille mil fra Odense, hvor jeg fik et skønt kvarter. Anden dagen, den 30. april, gik jeg videre til den fynske fæstning Nyborg, hvor jeg da meldte mig, blev lovet med befaling at møde om morgenen ved skibsbroen. Jeg fremstillede mig kl. 8 sent den 1. maj, hvor en smakke lå færdig at sejle, modtog mig og transporterede mig til Korsør. Jeg modtog her forfriskning og gik der-

En mil på denne side Næstved, hvor jeg fik nattekvarter og derpå om morgenen den 2. maj gav mig på vejen og derefter passerede Næstved og videre til Vordingborg. (Her sås ruinerne af kong Valdemars slot), hvor jeg fik nattekvarter.

Steges byport og Empiregården, bygget af købmand Krenchel (omtalt af Christen Sørensen som "Kronkel")²

Derpå forlod jeg den 3. maj denne stad, fortsatte turen til Kalvehave færgegård, hvorefter jeg til Koster færgegård på Møn blev oversat, og derpå satte marchen til Stege, hvor jeg vedkommende meldte mig. Kvarter blev anvist, og om anden dagen den 4. maj fulgte jeg på skolen med det øvrige mandskab. Efter 2 til 3 dages forløb blev jeg tagen i ed.

Derpå forlod jeg den 3. maj denne stad, fortsatte turen til Kalvehave færgegård, hvorefter jeg til Koster færgegård på Møn blev oversat, og derpå satte marchen til Stege, hvor jeg vedkommende meldte mig. Kvarter blev anvist, og om anden dagen den 4. maj fulgte jeg på skolen med det øvrige mandskab. Efter 2 til 3 dages forløb blev jeg tagen i ed.

Bygningen, der rummede den militære skole

Skolen blev tilendebragt i førstningen af juli måned med tilfredsstillelse. Præsentation for regimentets chef generalmajor v. Normann og mandskaberne ved de forskellige kompagnier ansat og blev jeg da ved denne deling tilfaldne tredje musketerkompagni under kommando af samme chef hr. kaptajn I. C. B. v. Nissen. Jeg kom til kompagniet så vidt jeg mindes den 14. juli, hvis kantonnement dengang bestod i byerne Magleby, Busemarke, Busene, Mannemarke, Sømarke, Stubberup og Nyborre samt herregårdene Liselund og Klintholm med mølle.

Jeg modtog kvarter i byen Sømarke, hvor jeg i 3 dage forblev, men da kaptajnen fandt det fornødent at bruge mig ved kompagniskriveriet og at assistere foureren, blev jeg desangående kaldt til Magleby.

Jeg blev nu fri for vagttjeneste, men ved våbenøvelser måtte jeg være tilstede. Godt fornøjet hermed arbejdede jeg flittigt og forblev i denne lykkelige stilling indtil at følgende fra regimentet under 16. november udstedte og samme dato til kompagniet sendte ordre indtraf nemlig:

"Rbgt. Hornum af tredje musketerkompagni indfinder sig i morgen formiddag kl. 8 slet ved staben og melder sig ved adjudanten for at assistere ved regimentskriveriet."

Efter at ovenstående af kaptajnen var blevet læst, blev jeg kaldt til ham og forkyndt denne min skæbne. Kaptajnen ytrede herover sig meget utilfreds, men måtte desuagtet give slip på mig på det befalede sted den 17. november, hvor jeg blev taget i aktiv tjeneste.

Året 1811

I dette år anmærker, at hr. oberst løjtnant von Kaalund blev forsat til det oplandske infanteriregiment, imod igen fra sidstnævnte at erholde tredje jyske tildelte oberstløjtnant von Meitnez. Ved regimentskriveriet forblev jeg endvidere til året 1812. Den 7. november da jeg af min høje foresatte begunstiget af konjunktorene vandt permission til Jylland.

Bemeldte 7. november benyttede jeg denne tilladelse ved at give mig på rejse, hvor jeg da første nat fik kvarter i byen Mern i Sjælland og dernæst 8. november afsendte til Næstved og en mil på hin side erlangede nattehvil i en by, som jeg ej ved at nævne. Derpå den 9. november fortsatte jeg turen forbi Antvorskov gennem Slagelse og erholdt kvarter i en af mig navn ubekendt by omtrent midt imellem Slagelse og Kalundborg, hvor jeg hen ved kl. 10 slet formiddag ankom.

² Billederne fra Stege og Møn er venligst stillet til rådighed af Museerne.dk, Empiregården

Smakken var den gang alt gået under sejl til Jylland med flere passagerer, men da vinden og strømmen var ugunstig, blev smakkens ejer nødsaget til at returnere, hvor alt blev stille liggende til 11. november.

Den 12. november da god vind og forsvarlig strøm bød tvende smakker at afgang, fulgte jeg med flere permittenter og andre passagerer til Århus, hvor transporten landsattes. Jeg fortsatte ud af byen Århus i nogle af mine kammeraters følge og ankom til en halv mil fra denne liggende by Skejby kaldet, hvor vi fik nattekvarter.

Den 13. november gik marchen igennem Randers til landsbyen Handest ved Hobro, hvor natten hensvandt. Derpå den 14. november lagdes vejen igennem Hobro til mit hjem i Hornum, hvor jeg forblev til februar.

Året 1813

Den 19. februar, da jeg atter forlod min fødestavn og første nat tog kvarter i Randers. Derefter den 20. februar ankom jeg til Århus, hvor jeg i betragtning af overfartens vanskelighed ikke kom over før den 25. februar, da jeg om aftenen landede i Kalundborg. Anden dagen den 26. forlod jeg denne by og fik kvarter i en udflyttergård på denne side Sorø.

Torvet i Stege

Kort over Stege 1822

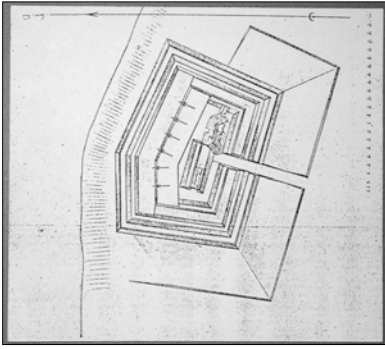
Derpå kom jeg anden dagen den 27. februar forbi Sorø og fik kvarter i Næstved, derfra den 28. til landsbyen Mern og dernæst fra Mern den 1. marts til kantonement Stege, hvor jeg ved vedkommende meldte mig og blev da af regimentet antaget til regimentets skriver i stedet for den forrige, som formedelst nogle uordener af krigsretten var blevet afsat og henvist til tjenesten ved det kompagni, han var ansat.

Forinden jeg anfører noget om regimentet samme befalede marchen til Holsten, holder jeg det passende at nævne hvilke militære, der medens jeg var der, udgjorde øens forsvar, og at give nogen forklaring over de vigtigste punkter, som kyndighed har valgt til overordentlige defensionsanstalter. Endelig en liden afhandling om købstaden Stege og Møns Klint.

Møns militære forsvar.

Defensionsanstalter fremmes ved følgende troppekorps:

Kavaleriet bestod af et detachment af Slesvig rytterregiment under kommando af hr. ritmester Leunfeld i kvarter på herregården Marienborg, hvis ejer er her, kammerherre de la Calmette. Lollandske Jægerkorps niende afdeling under kommando af hr. præmierløjtnant v. Nommel, dannebrogsmænd indkvarteret i Landsted mølle. Stærk 1 officer Kindroff, 1 trompeter og 27 menige.

Batteriet Ulvshale

Artilleriet udgjorde tvende afdelinger, det første og bevægelige. Det første besatte batterierne Ulvshale og Fanefjord. Batteriet Ulvshale posteredes med 6 stk. 18 pundige kanoner. Indløbet af Ulvsund under kommando af sekundløjtnant v. Schou, hvis kvarter om sommeren med artilleri og øvrige bedækningsmandskaber i barakkerne ved batteriet og om vinteren de batterier nærmest liggende byer Udby og Spejlsby. Batteriet Fanefjord ved Hinly 4 stk. 18 pundige beskyttede indløbet af Grønsund under kommando af hr. primærløjtnant Jørgensen som med besætning var indkvarterede i Vollerup og Hårbølle i nærheden af batteriet. Foruden overnævnte kgl. artilleri var 2 stk. pundige kanoner plantet på den mod Kokseby nu af ruinerne oprejste skanse. Samme besætning var indkvarterede i byen Tjørnemark.

Det bevægelige artilleri bestod af 6 stk. 3 pundige kanoner. Disses besætning var indkvarterede i byerne Hjelm, Råbylille og Busemarke hver 2 kanoner og ethvert sted var hensat. Det hele stod under hr. kaptajn Rutzous kommando ved kvarteret i Råbylille. Batteriet bespændtes med 36 heste.

Infanteriet var det Lollandske jægerkorps røde afdeling under interims kommando af hr. premierløjtnant dannebrogsmænd von Jørgensen indkvarteret på herregården Klintholm, der ejes af en Schavenius. Hr. kaptajn ridder von Hommel som for den niende og røde afdeling var øverstkommandør, var ved en stabs krigsret formedelst lovstridende forhold overført og bragt til Stege i forvaring. Første bataljon af tredje jyske udgjorde følgende kompagnier under hr. oberst Weitzners overkommando, nemlig Livkompagniet under kommando af hr. premierløjtnant von Jachelln indkvarteret i Hjertebjerg. Nota: Dette kompagni er bestemt til soutin for Ulvshales batteri.

Bonde på kystvagt

Tredje musketer kompagni under kommando af hr. kaptajn Kircheiner, indkvarteret i Vollerup. Femte musketer kompagni under kommando af hr. Premierløjtnant von Barner indkvarteret i Fogelse. For at fremme alarmeringen var hovedalarmeringen sat på Kongsbjerg det højeste sted på Møn, Vingelsborg ved Tøvilde og på Provstebakken. Den på Møn siddende kystmilitære kommanderedes af chefen hr. oberstløjtnant von Køge i Stege og under ham befalingsmændene hr. inspektør Sparre på Marienborg samt hr. forvalter Dorph på Klintholm. Det borgerlige militære i Stege kommanderedes af følgende officerer nemlig: Chefen hr. kaptajn Ulrich Frederik From Blixenkronen Collin, premierløjtnant Ladhoffe og sekundløjtnanterne Troels Kongslev og Olsen.

Staden Stege.

Stege set fra vest omkring år 1800

Staden Stege er omgivet af en vag vold og har kun én kirke, et rådhus samt et af højsalig kong Frederik den IV opbygget tugt- og manufakturhus under direktøren for tugt, rasp og forbedringshusene hr. major ridder Aushamp og nærmeste tilsyn af tugthusskriveren Hincheldey. Disse var stadens offentlige bygninger. Stegernes næringsvej er handel og agerdyrkning.

Købmændene er Kronkel, Wellejus, Hansen, Petersen, Kongslev og Hage. Værtshusholderne var gæstgiver Stub Nieman Pedersen Brandt, Marthe, Spuns, I. Kjeldsen Würtzner, O. Jelling. P. Tømmermand, Hillebrandt, Kanstrup, Grum og N. Rytter.

De fornemste brændevinsbrænderier kendes ved købmændene Hage, Pedersen og Wellejus, brændevinsholderne Nieman, Nielsen og Grum samt gæstgiver Stub.

Møns klint

Videre om Guds store almægtighed i naturen. Der er en strækning af flere kridtbrinker af uhyre højde, seværdig og skøn, beses af hovedstadens indvånere samt flere fremmede. Alle vendte tilbage i fuld beundring over dette, skaberens mesterværk og dermed søger at udbrede alverdens løn. 150 alen over vandets overflade. Ved Dronningestolen, som det højeste af klinten, har man flere mærkelige genstande, som er landet Skåne og efter nærmere vejledning, ser man og her nogle øer og fastland, som man nævner Svensk Pommeren. Ligeså ses herfra ind i det holstenske og meklenborgske. Klinten forskønnes meget med den på samme voksende skov, der om sommeren giver et respektabel udseende.

Liselund ca. år 1800

Til spadserendes og andres forlystelser er skoven ved forrige ejer af herregården Liselund de la Calmette, ejeren er nu kammerjunker, løjtnant Raben fra Bellinge ved Præstø anlagt smagsfulde allégange samt klare kønne kanaler opkastet, som med små både besejles. Disse kanaler danner forskellige øer, hvor lystsejlerne kan landsættes og fornøje sig. Foruden dette var mange monumenter anbragt, smagfulde lysthuse opførte af hvilket det såkaldte kinesiske hus bygget i ottekant med spidst tag er det fornemste.

Derefter udmærker sig et skønt hus bygget på norsk maner af brædder tillige et meget sirligt anlagt badehus, hvor igennem en vandrende har sit løb. Vinduerne i huset er især mærkelige ved at i disse er forskellige glas, som sætter stuen og luften i flere svage farver, såsom rød, sort, gul o.s.v.

Endelig fortjener at bemærke en i skoven anrettet eremithytte, hvori findes meget simpel bohøve, som kun består af 3-4 stole, som er sænket af træ med barken på sålunde, som skoven har født det. Ligeledes et lidet træbord lagt på fire ben i jorden nedrammede pæle. Hele bordet er overtrukket med bark af skoven og gulvet er lagt med kampesten. Huses betragninger spændte opmærksomheden og ledte tanker til tarvelighed og mådehold.

Året 1813

Den 20. november opbrød det tredje jyske infanteri første bataljon efter allerhøjest imodtagen ordre fra sit indtagne kantonnement på Møn til dens videre bestemmelse ad Holsten for sammesteds at støde til Auxiliærkorpset og påsendtes da følgende steder.

Bataljonen modtog bemeldte 20. november et koncentreret kantonnement ved og i nærheden af Grønsund. Staben havde kvarter i Vollerup præstegård.

Derefter den 21. november gik marchen for sig videre over vandet Grønsund til Nykøbing på Falster, hvor fornøden kvarterer i bemeldte Nykøbing og i nærheden af samme indtoges til overnatning.

Den 22. november passeredes Sundby færge af bataljonen og derefter staden Saksøbing på Lolland. Samme aften blev Maribo et kvarter for natten og de tropper som denne strengt kunne rumme.

Siden gik turen til Nakskov og omegn, hvorfra først afmarcherede den 26. til Taars for at embarkere på de af kaptajn løjtnant Wuulf efter kongelig befaling der samlede transportskibe. Med embarkeringen var man færdig kl. 4.20 i eftermiddag. Ankeret blev derpå lettet, sejl satte til og føjelig vind, som smigrede enhver anstrengelse gjorde at man ved daggryet og nåede ned i det holstenske som mundingen af Kieler fjord med den der liggende fæstning Friedrichstort af fjorden styrede nu flåden og land-satte da den hele hær den 27. om morgenen kl. 9 sent staden Kiel. I denne for sine lastninger og meget behagelige egn berømte stad så meget forskønnes ved det kongelige slot og have, holdtes her den 28.

november rastdag. Her modtog regimentet nærmere forholdsordre fra chefen for Auxiliærkorpset general prins Frederik af Hessen, som gik derhen at mandskabet skulle fortsætte, som blev attacheret den 29. november at opbryde og marchere ned til flækken Bornhöved, på hvilken sted vi modtog nattekvarter og den derpå følgende 30. november afgik til staden Seeberg. I den østre ende af denne by ses et meget højt bjerg af en del sten, hvoraf brændes en mængde kalk.

Mariakirkens spir 2002

På bjerget kan man uagtet herfra og til Lübeck en fire mil i klart vejr se denne stads kirkespir med flere mærkelige genstande. Efter nærmere til Seeberg ankommen bestemmelse fortsatte marchen til Lübeck, hvor vi ankomme dette år den 1. december.

I denne stad fandtes flere gårde, som af ejerne eller beboerne var forladt, hvilket ekspanderede at krigen som alt denne gang havde plantet sin fare på det lübske gebet. På volden her arbejdedes uden ophør og dertil var af franskmændene på det mangfoldige mennesker af begge køn, som var taget i egnen mellem Hamburg og Lübeck.

Den bekendte general Lallemand var her og havde foruden en lanssehær og kyrasserregiment flere franske tropper under sin befaling. Efter at have lagt her i Lübeck til 4. december, da fjenden nærmede sig stadens udemarker, fik jeg ordre med bataljonens bagage at begive mig til overnævnte Seeberg med tilføjelse at bruge konduite for ej at blive nået af fjenden, der nu på alle kanter efterstræbte os.

Jeg gik til min bestemmelse og nåede ommeldte stad, overnattede dersteds og fortsatte marchen anden dagen under kommando og bestyring af major v. Mallish af oldenborgske Infanteriregiment over førnævnte Bornhöved til staden Preetz (denne har et smukt kloster), hvor vi indtog nattekvarter. Dagen derpå som var den 6. december forlod vi staden og rejste til Kiel, hvor jeg med 2 til 3 mand fik nattekvarter - dog ikke efter ordre, men mere af uvidenhed og forsømmelse, thi bagagen hvormed jeg fulgte, var i forvejen og kundskaben om den vej den havde taget, havde jeg ikke. Altså risikerede jeg at støde på fjenden og i et ukendt terræn uden at kunne erholde mindste oplysning om, hvor bagagen var at finde.

Dog erholdverede jeg at tage vejen fra Kiel og efter rygtet at begive mig til Eckernförde, hvor bagagen sagdes at være henført. Jeg kom der den 7. december, fik nattekvarter og hørte nu at bagagen havde været der, men igen forladt staden og gået til Slesvig om morgenen.

Den 8. december gik jeg derfor og fandt alt der i god behold, fik kvarter i byen og forblev sammesteds til den 16. december. Derefter modtog jeg ordre med det øvrige bagage og mandskab at begive os ud på landet i nærheden af staden, da den ellers havde for stærk indkvartering og for svær tyngde af de hyppige gennemmarcher til og fra, som denne gang eksisterede.

Kvarteret mig fandtes i en landsby en halv mil fra Slesvig, hvor jeg såvel fandt mig fornøjet dels ved et meget godt kvarter og dels ved det smukke køn, som meget af det tredje regiments soldater, men som krigsmanden glæde aldrig er fuldkommen formedelst utidige anmærkninger, så var det her med mig. Jeg måtte give slip på piger og kærlighed og forlade den behagelighed. Ordre om at følge en ny sligt given bestemmelse.

Jeg gik nu med det øvrige mandskab den 21. december til den fra os bestemte samlingsplads ved byen Moltnitz og begav da som først på rejsen. Denne nat anvendte vi til vor rejse hastigen fuldbringelse og kom om morgenen den 22. december til staden Flensborg, modtog frokost og gik uden videre ophold lige til Åbenrå, hvor vi først kl. 9 aften indtraf. Vi erholdt i byen nattekvarter og om morgenen derpå den 23. december kl. 6 afgik til Haderslev, hvor modtoges nogle af borgerne tiltænkte fortæring og dernæst uden videre henstand samme nat fortsatte rejsen til Kolding, hvor vi den 24. december om morgenen indtraf. Vi helligholdt her erindringen om Frelserens komme til verden og derefter på juledagen den 25. december afmarcherede til færgestedet Snoghøj, hvor jeg med flere blev oversat til den fynske købstad Middelfart.

Næste morgen den 26. december modtog jeg ordre fra regimentet, som efter afholdte officerer ved Bornhoved og Slesvig var ankommen til Rendsborg med de øvrige under Auxiliærkorpset stående tropper at vende igen tilbage og støde til samme i Rendsborg.

Træt og ked af denne lange vandring måtte jeg nu på ny påtage mig en lang og vanskelig rejse igennem de fjendtlige forposter, som jeg denne gang vidste var posteret sønden for Slesvig. Jeg kom nu i følge med en løjtnant Majer af fynske infanteriregiment, som vist var færdig at afgå fra Snoghøj til førnævnte Rendsborg.

Rejsen gik igennem hine købstæder fra Slesvig til Snoghøj i omvendt orden. Således overmeldte 26. december fra Middelfart til Kolding, den 27. december fra Kolding over Christiansfeld til Haderslev til Åbenrå, den 29. december rastdag og den 30. december fra Slesvig.

Sønden denne så jeg de zaristiske kosakker, som visiterede os og vognene meget nøje. Anfordrede derefter løjtnanten til at lade den i sin væрге havende svenske pas påtegnes, og efter at det var kendt gav forlov uhindret at gøre hensigtet fyldest.

Omtrent en mil på denne side Rendsborg befandtes såvel danske som svenske og russiske tropper i et hus, hvilke der forblev så lange til den daværende af danske allierede antagne våbenhvile var udrunden. Staden Rendsborg indesluttedes som alt denne gang på alle kanter var omgivet af fjender og af samme belejret og forblev nu her til 1814.

Året 1814

Den 9. marts, da nyere planer skulle iværksættes ifølge en af Danmark i den kielske landtraktat³ vedtaget punkt, nemlig at skulle så meget som mulig assistere vedkommende høje allierede i at give Europa den tabte fred og at styrte det franske krigsødmøme, skulle levere en armé passende efter landets styrke og den ædle hensigts fremme. Iblandt dette korps tælles foruden en del artilleri livregimentets lette dragoner, livregimentets ryttere, Slesvig rytterregiment, Fynske infanteriregiment, Slesvigske infanteriregiment, Slesvigske jægerkorps, Det skønne latonske jægergrenaderkompagni - og så det tredje jyske infanteriregiment, som den før omtalte 9. marts forlod fæstningen Rendsborg, marcherede over flækken Nordtoft til staden Neumunster, hvorefter vi om morgenen tidlig den 10. marts begav os på marchen til Seeberg, og efter erholdte nattero forlod denne stad og endte marchen.

Den 11. marts ved overnatning i byen Stockelsdorf, hvorfra man kun havde en lille fjerding vej til staden Lübeck og kunne denne tydeligt se, såvel som den kønne Mariekirkes berømte sangværk og her kunne høres.

Her blev den 12. marts holdt rastdag og man fordrev tiden med muntre selskaber og andre forlystelser. Den 13. marts om morgenen blev ved gennemmarch forkyndt overgang af rigets grænser. Vi passede Lübeck hen ved kl. 9 formiddag hvis besætning dengang var fransk militær i blå mundering og en om hatten hæftet stor messingring.

Tilkomne ved gennemmarchen var mangfoldige såvel militære som civile, hvilke sidste synes at more sig ved at danske nu måtte agere offensiv mod sine tro allierede franske krigere. I anledning heraf ytrede nogle ubesindige udtryk og flere nedrig tænkende borgere.

Den samme dag fortsatte turen til en stad ved navn Mölln. Vejen did hen genindkaldte erindringen om krigsskuepladsen ved at se genstande plantet med små reponter og forskansninger, som havde været gjort af de franske på retræten til Lübeck. På den venstre hånd kunne man i en afstand af hen ved en dansk mil se staden Ratzeburg, hvorved den bekendte dansk-franske lejr sommeren tilforn havde stået. Ved at inspicere Mölln så vi her nogle af krigens plyndrende ødelæggelser - blandt disse en stor bro, som havde været stukket i brand, men af de franske forfølgere dæmpet og er nu passabel og brugbar. I denne stad vistes den berygtede Ugelspegels grav, hvilken der er skreven temmelig vidtløftigt og af almuen bekendt fortælling.

³ Danmark måtte afstå Norge og skifte side i krigen – fra Napoleons allierede til en del af hans modstandere

Dette nattekvarter som det første uden for rigets grænser var hensigtsmæssig og passende for de strabaserende krigsmænd. Folket viste gavnløst og søgte ved god behandling at gøre sig de danske forbundne.

Lauenburg 2008

Den 14. marts kl. hen ved 8 opbrød stadens jyske indkvartering og begav sig til den som målet for denne dags march bestemte Lauenburg, hvor vi indkvarteredes. Denne stad har tvende kirker og er bygget på meget ubelejlige pladser, hvilke dog gør staden seværdig og sirlig. Den hele stad afveksles i store bjerge og dale lige tæt ved Elben på hvis sumplint den står. Stadens beboere var lamme og artige og beviste os megen godhed.

Den 15. marts forlod vi denne stad passerede Elben på vinterdækket af isen til den store og skønne stad Lüneburg, hvis spir man i Lauenburg temmelig godt kunne se. Hertil var kun 2 mil. Denne stad nåede vi hen ved kl. 2 eftermiddag, fik samme sted kvarter og overmåde god bespisning.

Kirke og torv i Lüneburg 2002

Her blev den 16. marts holdt rastdag og i samme tid en russisk officer begravet som i de sidste af-færer havde fået sit banesår, hvortil blev given det fornødne mandskab af vore folk. Gaderne, som dette tog passerede, var opfyldte med mennesker blandt disse mange rørte såvel som på ømhed og medlidenheds alter ofrede den afdøde de sidste afskedstårer, som ville se det danske militære ville vogte det, og flere fulgte med til en kirkegård uden for byen, hvor man i en grav nedsænkede legemet af den afdøde. Før jord blev påkastet blev her ved en af byens præster holdt en passende og hensigtsmæssig tale. Da nu denne nedtoges blev tre gange gentagen salve af musketter leveret og dernæst jorden påkastet samt den her givne ordre til kommandoens tilbagemarch. Det her bekendte og for sin godhed berømte saltværk sås ikke af mig.

Den 27. marts gik regimentet videre til en flække ved navn Helln, hvor kvarter var anvist og om morgenen derefter den 18. marts til flækken Rotenburg. Her fik vi nattekvarter indtil vi den 19. marts forlod byen og fik kvarter i en lille flække ved navn Ottersberg, hvor vi holdt rastdag.

Den 21. marts fortsatte turen til hansestaden Bremen, hvor vi erholdt kvarter. Her blev tropperne i nogen tid, da de sammesteds skulle samles og oppebie nærmere bestemmelse betræffende videre march. Jeg blev her syg dog i kvarteret liggende til den 31. marts, da jeg blev henbragt til lazarettet

sammesteds, hvor der var mangfoldige syge af de danske så vel som og en noget betydelig del af fremmede militære sendtes til helbredning dels af sår i foregående affærer og dels af feber o.s.v. Denne stad er af betydelig størrelse og er bygget af tvende afdelinger, nemlig i Neu og Altstadt. Floden Weser deler disse. En bro over gør kommunikation, hvilken siges at være bygget af de franske. Ved denne bro benytter 16 vandmøller stadens betydelige maling. Møllernes "drøvt" gør flodens strøm og vander stadig. Byen har sirlige bygninger, en børs og foruden flere offentlige indretninger, et meget net rådhus omfattet af gitterværk.

Staden har forud været befæstet, men nu af de franske soldater på den nuværende vold er plantet smukke træer, som tjener til forlystelse og tilbyder især om foråret behagelige spadsereregange. Foruden denne og flere herlige indretninger har egnen og staden et behageligt udseende.

Handelshuse med gavl mod torvet

Her findes og betydelig handel med landboerne som grænser til staden. Det store torv var hver dag fuld af handlende. Her så jeg en besynderlig handelsseksport som bestod i en betydelig del vibææg, som af borgerne hyppig eftersøgte.

Ligeså fandt man her uagtet, det var i maj måned en betydelig mængde æbler, pærer og nødder til salg foruden andet kram og kunstarbejde – nok. Staden var fornøjelig nænsom for beboerne og det hele køn.

Medens jeg var syg fortsatte regimentet sin march mod Rhinstrømmen og passerede det på tur og retur følgende steder:

Den 1. april fra Bremen til Bassum, den 2. til Culmoltz⁴, den 3. rastdag, den 4. april til Bohmte, den 5. april Osnabruch, den 6. Glandorf, den 7. rastdag, den 8. april til Murestad⁵, den 9. til Dülmen, den 10. til Buer, den 11. rastdag og den 12. april til Duisburg.

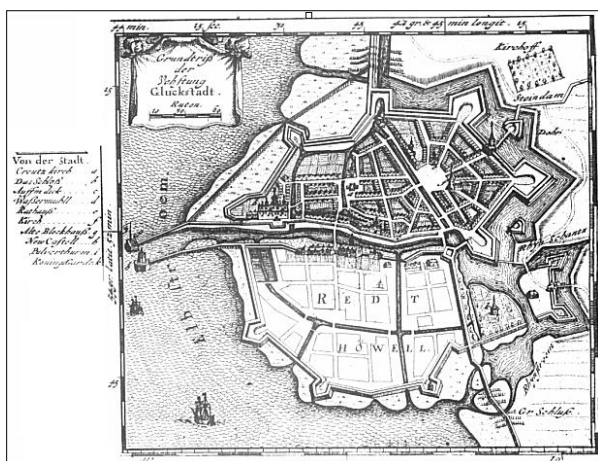
Den 8. maj gik regimentet tilbage. Samme dag til Buer, den 9. rastdag, den 10. Dülmen, den 11. Münster, den 12. Leunitz^(?), den 13. rastdag, den 14. Osnabruch, den 15. Tordsen^(?), den 16. Tegtod^(?), den 17. rastdag, den 18. Wildeshausen og den 19. maj til Bremen.

Samme dag afgik jeg med vores gode regimentskvartermester Petersen, skønt ikke fuldkommen restaureret fra Bremen til en flække ved navn Osterholz, hvortil regimentet den 20. maj ankom og først efter holdt rastdag. Den 22. gik til Bremervörde, hvorfra vi den 23. til kvarter i en liden landsby, hvis navn jeg ikke har i min erindring.

Den 24. måtte vi forlade denne by, passerede Stade og rykkede frem over Elben, hvorover jeg dog denne aften ikke kom, da jeg blev ved bagagen, og da samme var lagt ombord var vandet formedelst indfaldende ebbe bleven så lidet at jagterne kunne passere til Elben ad floden, hvor disse lå. Dog om eftermiddagen kl. hen ad 3 sent da vandet formedelst flod kom i sin forrige stilling, lettede jagterne og gik ud ad Elben, men da vinden havde lagt sig i aftendvalen ophørte nu sejladsen og skibet nød ro ved at hejse sit anker.

⁴ Diepholz ?

⁵ Münster ?

Kort over Glückstadt

Morgenen derpå den 25. maj lettede skibet hen ved kl. 3 formiddag satte sejl til og gik under nogenlunde føjelig vind til den danske fæstning Glückstadt, hvor vi samme dag kl. 12 indtraf. Om eftermiddagen kl. hen ved 4 slet afgik vi derfra over flækken Krempe ankom til byen Hohenaspe, hvor man den 26. maj holdt rastdag.

Derpå den 27. maj opbrød regimentet og gik til Bramstedt hvor nattekvarter indtoges. Her vistes på en offentlig plads i byen en omtalt statue som almuen nævner kæmpen Roland. Den her berømte sundhedsbrønd 1/4 mil fra denne by tillod mig lejlighed ej at se.

Derefter den 28. maj ankom vi til Bornhöved, hvor vi fik nattekvarter. Her blev vi stille liggende til søndag den 5. juni, da vi forlod dette behagelige sted og begav os på rejsen til staden Kiel over staden Pretz, hvor vi blev indkvarterede, for den 6. juni nærmere at begive os på marchen til Eckernförde (her er et plejehus for invalider og soldaterbørn), hvor vi modtog nattekvarter.

Derefter den 7. juni begav vi os på rejsen til Mysunde og blev oversat. Overfarten skete med megen hurtighed, hvortil de veltrufne transportanstalter meget bidrog. Færgen kunne gå tæt til landet, således at vogne med heste o.s.v. uden at separeres kunne komme på den og efter at den således havde modtaget den fulde ladning hivede færgefolkene i et tov, som var gjort fast ved den anden side og gik færgen da således over uden at behøve videre roning eller flere anstrengelser. Staben fik denne dag kvarter på en herregård, hvis navn jeg ej erindrede og livkompagniet modtog kvarter i Ølsby.

Første pinsedag den 29. maj holdt vi vores indtog i staden Plön, hvor det mægtige livkompagni såvel som regimentstaben var anvist kvarter i gæstgivergården Stadt Altona, ligesom hr. major v. Graner blev kvarter tildelt i gæstgivergården Stadt Hamburg. Jeg havde kvarter i gæstgivergården Printzen. Foruden disse gæstgivergårde var og en ved navn Stadt Kopenhagen foruden endnu et par do, hvis navne jeg ikke erindrer.

Staden er af middelmådig størrelse, har tvende kirker og ligger ved en ikke ubetydelig ferskvandssø, hvis fiskeri indbringer anseeligt. Her er det store skønne og seværdige hertugelige residensslot, som ligger ved byen på en meget høj og stejl banke.

Egnen her er næsten den kønneste Holsten ejer og bringer mange behagelige forlystelser såvel som overflødighed af naturprodukter.

Den 8. juni marcherede regimentet til staden Flensborg. Uden for byen blev der sammenstillet og dagsparolen udgivet, hvorefter indrykningen i staden blev foretaget. Det hele korps tog her kvarter indtil anden dagen, da det tredje, fjerde, femte og ottende samt jægerkompagniet forlod staden og fik kvarter på landet. I denne by fik jeg næsten det bedste kvarter, jeg havde på den hele march hos en meget anstændig og artig mand, som var brændevinsbrænder og desuden holdt værtshus.

Her blev alt stille liggende indtil den 18. juni, da vi forlod og marchfærdig begav os til staden Åbenrå, hvor det militære som her kunne rummes modtog nattekvarter og det øvrige i egnen.

Videre gik marchen for sig den 19. juni til Haderslev, hvor vi til overnatning modtog kvarter og derfra igen den 20. juni begav os over Christiansfeld, hvor de gudeligsindede herrnhuter gav os frokost. Til Kolding, hvor adjutanten og jeg blev indkvarteret hos hr. justitsråd Junghans. Her modtog vi brød og fourage og holdt her den 21. juni rastdag.

Efter denne hvile gik vi ad vejen den 22. juni til Vejle, hvor kvarter modtoges og derefter den 23. juni afmarcherede til herregården Julianelyst, hvor vi fik et meget ferm kvarter. Den gård ejes og beboes af baron Juul Rysensten.

Næste 24. juni afgik regimentet over Skanderborg til herregården Konstantinsborg ved Århus, hvor ligeledes et godt kvarter modtoges. Denne gård var smagfuldt bygget og havde foruden en dejlig have et i gården ypperligt springvand, som kunne stige, falde og tilintetgøres efter behag, hvilket depanderedes af den i køkkenet anlagte kilde. På dette behagelige sted holdtes her den 25. juni rastdag.

Den 26. juni gik marchen til en herregård nemlig Clausholm, hvor overnatning skete og derpå den 27. juni passeredes Randers, hvor regimentet måtte aflevere sine voiturer, nemlig stykheste, brødvogne, krudtkarer og den skarpe ammunition som alt sattes i bevaring i det her nævnte tøjhus. Kvarterene blev denne nat anvist for regimentskommandøren hr. major v. Muderspach i Purhuset og regimentsadjudanten og mig i Gundestrup ved Hobro.

Den 28. juni fortsatte marchen gennem Hobro til herregården Buderupholm, hvor staben fik kvarter og det øvrige efter generalkvartervagtstabens anvisning i følgende byer:

Gravlev 12, Oplev 9, Ersted 8, Aarestrup 17, Torstedlund 2, Albæk 2, Suldrup 8, Olsted 7, Tøtterup 3, Rebstrup 2, Munkholm 2, Mosbæk 3, Sønderup 12, Braulstrup 4, Torsted 7, Haverslev 13, Nørlund 2, Skaarup 7, Rold 16, Rebild 9, Buderupholm 2, Teglgård 2, Skørping 17, Fræer 21, Sejlstrup 11, Tilsted 2, Asp 5, Hellum 15, Store Arden 15, Lille Arden 12, Møldrup 8, Akselterp 3, Torup 7, Torupgaard 2, Ejstrup 11, Store Brøndum 21, Støvring 15, Mastrup 3, Sørup 11 og Fløe 4 gårde.

Jeg gik samme overnævnte 28. juni med tilladelse til mit hjem og forblev her rastdagen over som holdtes den 29. juni. Den påfølgende 30. juni fortsatte regimentet sin march til sit standkvarter Aalborg, efter at de i forvejen havde holdt rendezvous ved Svenstrup Kær.

De mange år regimentet havde været fjernet, for at værne om staden samt disse militære muntre genkomne og endelig i erindringen om krigene, og overvejende den velgørende fred gjorde at flere agtværdige embedsmænd samt stadens skønne borgerlige jægerkorps foruden flere borgerlige militære med flyvende faner udmærket skøn påklædning med jubel og frydeskrig tolkede deres følelser ved at byde det tredje jyske infanteriregiment velkommen. Et hurra bedagede dette udtryk og prægtig indrettet frokost tog regimentets herrer officerer samt passende forfriskninger for soldaten vidende at borgernes æresfølelser, lykønskninger o.s.v. nedkom fra et oprigtigt hjerte.

Efter denne frokost var indtaget og flere skåler denne velkomst angående var udtømte i de for officerne af borgerne på den såkaldte galgebakke smagfuldt til os rettede tale.

Henover en af disse indgange en køn inskription til regimentets velkomst. Under denne højtidelighed et tre gange gentaget hurra og ved at opbryde og marchere til byen, hvorhen regimentet ledsagedes af nævnte byens jægere ligeledes med flyvende faner og skøn janitsharmusik i en let og smuk march passerede de reelle gader til byens nye torv, hvor regimentes chef med front mod hovedvagtens lod præsentere gevær og dernæst gav ordre til enhver at søge sine kvarterer.

Dagen derpå, som var den 1. juli, insisterede regiment chefen hr. oberst v. Castonnier samt de herrer stabsofficerer og om sig officers personale af borgerne til at tage del i et af disse på Kompagnihuset anrettet bal i anledning af regimentets hjemkomst. Flere skåler blev der drukket og i glad henrykkelse sunget følgende vakker.

Søndagen den 3. juli afgik der den ovenviste antallet af det ved allerhøjeste befaling bestemte mandskab, som regimentet efter at have givet de befalede detachementer til Fladstrand (Frederikshavn) og Hals, fået til den fornødne vagttjeneste i byen selv med permission til deres lægder - - - og de ved denne lejlighed, det siden året 1805 uafbrudt næsten 9 år vedvarende kantonnement opløst og det hele igen sat på den af menige mænd så længe forventede freds fod.

Jeg forblev derpå ved regimentet til følgende 26. juli, hvorefter jeg i fred vendte til mit hjem:

Gid freden varig blomstre må
at dyd og ret kan fremgang få!